

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, професора
ПРОХОРОВОЇ Вікторії Володимирівни
на дисертаційну роботу ДУМИ Олега Ігоровича
«ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
КЕРІВНИХ СИСТЕМ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА»,
що подано на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Актуальність дослідження зумовлена сучасними викликами, що постають перед підприємствами в умовах динамічного розвитку економічного середовища, глобалізаційних процесів, технологічної трансформації та необхідності оптимізації управлінських рішень. В умовах підвищеної конкуренції та нестабільності бізнес-середовища ефективність керівних систем бізнес-процесів є одним із визначальних факторів стійкого розвитку підприємств. Оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів набуває особливого значення, оскільки традиційні підходи, що базуються переважно на фінансових показниках, не забезпечують комплексного аналізу системи управління.

У дисертаційному дослідженні розроблено новий інструментарій економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства, який враховує фінансові, організаційні, соціально-психологічні та технологічні аспекти управління. Запропонований ЕТК-метод дозволяє здійснювати комплексну діагностику ефективності керівних систем, що сприяє стратегічному плануванню та адаптації підприємств до змін зовнішнього середовища. Важливість дослідження посилюється необхідністю інтеграції мультипараметричних методів оцінювання в управлінські процеси, що дозволяє підприємствам підвищити продуктивність бізнес-процесів, мінімізувати витрати та підвищити конкурентоспроможність.

Наукова значущість роботи визначається її міждисциплінарним характером, адже в дослідженні поєднано методи та концепції процесно-структурованого менеджменту, теорії бізнес-процесів, економічного аналізу, організаційної теорії та поведінкової економіки. Окрему увагу приділено питанням інтеграції цифрових технологій у процес управління бізнес-процесами, що є важливим у контексті реалізації державних програм цифровізації економіки та розвитку інноваційного підприємництва.

Дисертаційне дослідження відповідає пріоритетним науковим напрямам, зокрема у сфері стратегічного менеджменту, економічної діагностики та бізнес

адміністрування. Його результати можуть бути використані при розробці програмних документів щодо розвитку корпоративного управління, оптимізації управлінських процесів та удосконалення методів оцінювання ефективності бізнес-структур.

Наукова значущість та актуальність завдань, розв'язаних у дисертаційному дослідженні, підтверджується представленням його результатів у межах поточних науково-дослідних робіт, що виконуються на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка». Зокрема, напрацювання дисертації інтегровані в дослідження за темою «Формування систем менеджменту розумних підприємств в умовах міжнародної діджиталізації та інтелектуалізації» (номер державної реєстрації: 0120U100985), яке реалізується у період з 02.2020 року до 12.2024 року. Також результати дослідження використовуються в межах наукової роботи кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» за темою «Розвиток смарт-спеціалізації «креативні індустрії» у Львівській області» (номер державної реєстрації: 0123U100401), виконання якої триватиме з 01.2023 року до 12.2027 року.

З огляду на зазначені аспекти тема дисертації є актуальною, своєчасною та важливою для розвитку сучасної економічної науки та практики управління підприємствами.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційне дослідження відзначається високим рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що забезпечується поєднанням теоретичних і емпіричних методів аналізу. Автором використано системний підхід до оцінювання керівних систем бізнес-процесів, що дозволяє розглядати управлінські системи як комплексну взаємопов'язану структуру, яка включає фінансові, організаційні, технологічні та соціально-психологічні аспекти.

Наукова обґрунтованість дослідження забезпечується глибоким аналізом існуючих концепцій та методик оцінювання ефективності керівних систем. Автором проведено порівняльний аналіз традиційних та сучасних методів оцінювання, що дозволило виявити їхні переваги та недоліки, а також визначити напрями вдосконалення інструментарію оцінювання економічної ефективності. У дисертації розглянуто широке коло підходів, зокрема методи фінансового аналізу, збалансовану систему показників (BSC), методи факторного аналізу та мультипараметричні моделі, що дозволяє зробити висновок про комплексність підходу до оцінювання ефективності управлінських систем. Достовірність

висновків підтверджується використанням загальноновизнаних наукових методів на різних етапах проведення дослідження.

Запропонований автором ЕТК-метод є результатом детального дослідження існуючих підходів до оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів та їх удосконалення з урахуванням сучасних викликів економічного середовища. ЕТК-індекс, розроблений у межах даного методу, інтегрує фінансові та нефінансові показники, дозволяючи отримати комплексну оцінку ефективності управління бізнес-процесами підприємства.

Практична апробація запропонованої методики на прикладі українських підприємств підтверджує її дієвість та адаптивність до умов реального бізнес-середовища. Впровадження ЕТК-методу дозволило підприємствам оптимізувати управлінські процеси, покращити прийняття рішень та підвищити рівень адаптивності до зовнішніх змін.

Отримані результати можуть бути використані в управлінні підприємствами різних галузей економіки, а також у сфері стратегічного планування, бізнес-аналізу та корпоративного управління. Запропонований у дисертації підхід сприяє підвищенню точності оцінювання ефективності керівних систем, що робить його значущим як у науковому, так і в практичному аспекті.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи мають високий рівень обґрунтованості та достовірності, що підтверджується використанням комплексного методологічного апарату, емпіричної перевірки результатів і практичного впровадження розроблених моделей.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні та прикладні основи формування інструментарію економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства» (с. 27–76) представлено аналіз ключових підходів до визначення ефективності управлінських бізнес-процесів. Розглянуто основні наукові концепції оцінювання ефективності керівних систем, проаналізовано взаємозв'язок між управлінськими рішеннями, результативністю бізнес-процесів та конкурентоспроможністю підприємства. Значну увагу приділено класифікації інструментів оцінювання ефективності управлінських систем, що включає фінансові, організаційні та соціально-психологічні аспекти. Узагальнено міжнародний досвід застосування відповідних методик та обґрунтовано необхідність інтеграції мультипараметричних підходів у процес оцінювання ефективності керівних систем.

Другий розділ «Аналізування та оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства» (с. 77–112) містить детальний огляд існуючих

методів оцінювання ефективності управлінських систем та їх порівняльний аналіз. Обґрунтовано доцільність використання моделі PMTL/TPR, яка дозволяє систематизовано оцінювати вплив внутрішніх факторів на ефективність управлінської діяльності. Визначено основні параметри оцінювання ефективності керівних систем за допомогою збалансованої системи показників (BSC) та запропонованої моделі TPL, що забезпечує комплексний аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на підприємство. У розділі наведено результати апробації запропонованих методик та їх практичне застосування в оцінюванні ефективності управлінських бізнес-процесів.

У третьому розділі «Розроблення інструментарію економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства» (с. 113–207) запропоновано ЕТК-метод, що дозволяє здійснювати комплексне оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства. Обґрунтовано математичну модель розрахунку ЕТК-індексу, яка враховує взаємозв'язок між фінансовими, організаційними та соціально-психологічними чинниками управління. Побудовано систему класифікації підприємств за рівнем ефективності керівних систем та представлено механізм інтеграції запропонованого методу у процес стратегічного управління підприємством. Розглянуто практичні аспекти використання ЕТК-методу, що підтверджено його апробацією на прикладі вітчизняних підприємств різних галузей.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи відповідає встановленим вимогам та містить систематизований виклад теоретичних, методологічних та прикладних аспектів оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства.

Загалом дисертаційна робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Основний зміст роботи викладено на 194 сторінках, а використані джерела (207 найменувань) включають значну кількість аналітичних матеріалів та наукових праць вітчизняних і закордонних науковців.

Структура дисертаційної роботи є логічною та послідовною. Всі її розділи узгоджені між собою та послідовно розкривають поставлену наукову проблему. У роботі використано сучасний методологічний апарат, що забезпечує високий рівень обґрунтованості отриманих висновків.

Теоретична та прикладна цінність результатів дослідження

Дисертаційна робота спрямована на розв'язання актуального науково-практичного завдання, яке полягає у розробленні теоретико-методологічних та методико-прикладних засад економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства. У межах дослідження сформовано

комплексний інструментарій, який забезпечує багатofакторний аналіз ефективності управлінських процесів, інтегруючи фінансові, організаційні та соціально-психологічні аспекти.

Теоретична значущість дисертаційного дослідження підтверджується розвитком концептуального підходу до оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів. Вперше розроблено ЕТК-метод, який дозволяє проводити комплексну діагностику ефективності управлінських систем, враховуючи взаємозв'язок між стратегічним управлінням, бізнес-процесами та адаптивністю підприємства до змін зовнішнього середовища. Важливим науковим внеском є розширення методологічної бази оцінювання через інтеграцію моделі PMTL/TPR, яка систематизує внутрішні фактори управління, та моделі TPL, що дозволяє враховувати вплив зовнішнього середовища та масштабу ринкових змін.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробленні інструментарію, який може бути застосований для оптимізації управлінських рішень на підприємствах різних галузей економіки. Використання ЕТК-методу надає можливість підприємствам не лише оцінювати ефективність керівних систем у поточний момент, а й здійснювати динамічний моніторинг змін, прогнозуючи подальші управлінські рішення. Запропонована система критеріїв оцінювання ефективності, зокрема ЕТК-індекс, дозволяє оцінювати продуктивність управлінських рішень, рівень організаційної взаємодії та ефективність прийняття стратегічних рішень.

Розроблений автором інструментарій економічної діагностики були впроваджені у діяльність ряду українських підприємств, серед яких СП ТОВ «СФЕРОС-ЕЛЕКТРОН», ТзОВ «Завод Електронпобутприлад», ТОВ «ЛЬВІВ-БУД 1», ТОВ «ЛЬВІВ-БУД 2». Сформовані у дисертації наукові розробки автора використані у діяльності підприємств для: підвищення ефективності управлінських процесів; удосконалення системи оцінювання персоналу та керівних рішень; адаптації управлінських систем до змінного бізнес-середовища; оцінювання та оптимізації бізнес-процесів; розробки стратегічних програм розвитку підприємств.

Основні положення дисертаційного дослідження були інтегровані у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються під час викладання дисциплін. Зокрема, вони використовуються у курсі «Аналіз ринку та антикризовий менеджмент», що читається для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» (довідка № 67-01-1943 від 26.11.2024). Крім того, напрацювання дисертації впроваджені в освітній процес у межах дисципліни «Стратегічний менеджмент в глобальній економіці», яка викладається для здобувачів другого (магістерського) рівня тієї ж спеціальності та галузі знань (довідка № 67-01-1945 від 26.11.2024). Також результати дослідження знайшли своє застосування під час проходження студентами практики та підготовки звітів за темами бакалаврських

кваліфікаційних робіт у відповідній спеціальності (довідка № 67-01-1944 від 26.11.2024).

Практична апробація розроблених моделей та методик на прикладі українських підприємств підтверджує їхню ефективність та адаптивність до умов ринкової економіки. Використання запропонованого ЕТК-методу дозволило підприємствам підвищити рівень ефективності управління бізнес-процесами, що засвідчує його універсальність та можливість впровадження у різних галузях економіки.

Таким чином, отримані результати мають вагомe теоретичне та практичне значення, сприяють удосконаленню системи оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів та можуть бути використані як у наукових дослідженнях, так і в реальному секторі економіки.

Наукова новизна результатів дослідження

Детальне ознайомлення з дисертаційним дослідженням Думи О.І. дозволяє чітко визначити основні положення, висновки та пропозиції, які відображають наукову новизну роботи. До найбільш значущих наукових результатів дисертаційної роботи належать:

- розроблено експрес-тест керівних систем (ЕТК-метод) як мультипараметричний інструмент економічного оцінювання їх ефективності при реалізації бізнес-процесів підприємств та побудовано модель кривої трансформації керівних систем бізнес-процесів з метою забезпечення універсальності розробленого методу (с.123-134);
- удосконалено комплекс показників економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів, який, на відміну від існуючих, доповнений розробленими автором показниками, а саме: продуктивності витрат управлінських бізнес-процесів, збалансованості організаційної структури управління підприємством, ефективності налагодженості системи інформаційного забезпечення, індексу лідерства керівника на підприємстві, коефіцієнту приросту кадрового потенціалу керівної та керованої системи менеджменту, коефіцієнту ефективності процесу прийняття управлінських рішень, коефіцієнту рівня стимулювання за основною заробітною платою персоналу, коефіцієнту рівня нематеріального стимулювання персоналу, коефіцієнту приросту клієнтської бази, рівня екологічної стійкості підприємства, коефіцієнту інтегрованості бізнес-процесів, коефіцієнту якості виконання бізнес-процесів (с.146-166);
- удосконалено систему факторів внутрішнього середовища підприємства у формі розробленої моделі PMTL/TPR (People (Люди / Персонал), Motivation (Мотивація персоналу), Tools (Засоби праці), Leadership (Лідерство), Technology (Технологія), Process management (Бізнес-процеси), Resources

(Ресурси), яка, на відміну від наявних, структурована за групами процесів керівництва (об'єктно-структуроване керівництво та соціально-психологічне керівництво) та доповнена з врахуванням факторів лідерства й бізнес-процесів (с.90-99);

- удосконалено тривимірну модель TPL (Т - T.E.M.P.L.E.S., Р - PMTL/TPR, L - LoNG) для аналізу комплексу факторів впливу на підприємство, яка, на відміну від існуючих, інтегрує модель T.E.M.P.L.E.S. (Technology, Economics, Market, Laws, Ecology, Society) факторів зовнішнього середовища, модель PMTL/TPR факторів внутрішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання, а також фактори масштабу моделі LoNG (Local, National, Global) (с.100-103);

- удосконалено понятійно-термінологічний апарат інструментарію економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства, а саме: уточнено поняття «керівні системи бізнес-процесів», яке, на відміну від існуючих, сформовано на поєднанні теорії бізнес-процесів та процесно-структурованого менеджменту й акцентує увагу на необхідності кастомізованого управління окремими групами бізнес-процесів; уточнено поняття «інструментарій економічного оцінювання ефективності», яке відрізняється змістовим та функціональним наповненням базових понять дослідження з метою їх однозначного тлумачення і сприйняття (с.56-59);

- набула подальшого розвитку модель управління бізнес-процесами підприємства, яка вирізняється серед наявних в частині інтегрованого ЕТК-методу та бази даних його застосування із відображенням інформаційних потоків для прийняття управлінських рішень (с.135-137);

- розвинуто технологію застосування інструментарію оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства на основі ЕТК-методу, що, на відміну від наявних, передбачає декомпозицію й оцінювання керівних систем за групами керівництва, а також зумовлює необхідність формування бази даних результатів оцінювання ЕТК-методу (с. 137-145).

Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих автором наукових працях

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 12 наукових праць, серед яких 9 статей у наукових фахових виданнях України та 3 тези доповідей, які представлені на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях. Опубліковані праці охоплюють як фундаментальні аспекти оцінювання ефективності управлінських систем, так і прикладні аспекти щодо використання розробленого інструментарію в діяльності підприємств. Опубліковані наукові праці повною мірою відображають основні результати

дослідження, містять елементи наукової новизни та висвітлюють теоретичні й методичні засади дисертаційної роботи, що засвідчує вагомий науковий внесок автора. У дисертаційному дослідженні використано лише ті ідеї та висновки зі співавторських публікацій, які є безпосереднім результатом власних наукових досліджень здобувача. Кількісні та якісні характеристики опублікованих наукових праць повністю відповідають установленим вимогам щодо висвітлення основного змісту дисертації для здобуття наукового ступеня доктора філософії, що підтверджує право автора на її публічний захист.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційного дослідження підтверджує дотримання дисертантом принципів академічної доброчесності. У дисертаційній роботі Думи Олега Ігоровича чітко зазначено посилання на використані джерела інформації у випадках запозичення ідей, положень, результатів досліджень чи даних інших науковців, що відповідає етичним та правовим нормам. Законодавчі вимоги щодо авторського права повністю виконано.

У процесі рецензування не виявлено жодних ознак академічного плагіату, фальсифікацій чи інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійність виконаного автором наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

До недоліків та зауважень дискусійного характеру доцільно віднести наступне :

1. У роботі систематизовано та викладено огляд міжнародного досвіду оцінювання ефективності керівних систем підприємств, однак відсутній опис механізму застосування цих методів до українських реалій (с. 61-71). З нашої точки зору доцільно було б навести обґрунтування можливостей впровадження передових міжнародних підходів з урахуванням специфіки українського бізнесу.

2. У дисертації підкреслено важливість системного підходу до управління бізнес-процесами, проте, з нашої точки зору, доцільно було б більш змістовно охарактеризувати вплив цифрових технологій (Big Data, AI, ERP-систем) на ефективність керівних систем (с. 72-77), а також доцільно доповнити дослідження аналізом сучасних ІТ-рішень та їхньої ролі в управлінні бізнес-процесами.

3. Запропонована автором у роботі модель PMTL/TPR є теоретично обґрунтованою, проте, з нашої точки зору, у дисертації недостатньо емпіричних доказів її ефективності у реальних умовах (с. 90-99). Доцільно було б представити

результати тестового впровадження цієї моделі на конкретних підприємствах та проаналізувати отримані результати.

4. У дисертації автором наведено перелік показників, які використовуються для оцінювання ефективності керівних систем підприємства (с. 150-162), проте, принцип вибору саме цих показників не конкретизовано. Тому, з нашої точки зору, доцільно було б деталізувати спосіб відбору показників для підсумкового розрахунку ЕТК-індексу ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства.

5. Автор у роботі аналізує модель BSC Нортон-Каплана як один із можливих інструментів оцінювання ефективності керівних систем, однак, з нашої точки зору, порівняння з запропонованою моделлю PMTL/TPR є недостатньо деталізованим (с. 163-166). З практичної точки зору було б корисно більш глибоко проаналізувати взаємозв'язок цих моделей та можливість їх комбінованого використання.

Слід зазначити, що зазначені дискусійні положення та зауваження не применшують належний науково-теоретичний та практичний рівень результатів дисертаційного дослідження.

Відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження підготовлене українською мовою та повністю відповідає чинним вимогам і стандартам щодо наукових робіт. Робота є самостійним науковим дослідженням автора, відрізняється високим науково-теоретичним рівнем, належною структурованістю та коректним оформленням відповідно до встановлених академічних норм. Аналіз змісту дисертації засвідчує системний підхід до вирішення поставлених наукових завдань, що підтверджує її наукову цінність та відповідність критеріям дослідницької роботи.

Актуальність теми дисертаційної роботи, обґрунтованість та достовірність сформульованих положень, висновків і пропозицій, наукова новизна, науково-теоретична та практична цінність, стиль викладення та оформлення — всі ці аспекти дозволяють сформулювати висновок, що дисертаційна робота Олега Ігоровича Думи на тему «Інструментарій економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства» є самостійною завершеною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати і вирішено важливе завдання з теоретичної та прикладної точок зору, а саме: розроблення теоретико-методологічних і методико-прикладних засад оцінювання впливу соціально-психологічних методів менеджменту на результати діяльності підприємства.

Аналіз наукових положень, висновків та запропонованих рішень, представлених у дисертаційній роботі, підтверджує її відповідність актуальним викликам, проблемам і стратегічним завданням сучасних наукових досліджень у

сфері менеджменту. Дослідження ґрунтується на сучасних теоретико-методичних підходах, враховує ключові тенденції розвитку управлінської науки та має практичну цінність для подальшого вдосконалення управлінських процесів. Отримані результати є науково обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та становлять вагомий внесок у розвиток теорії та практики менеджменту.

Дисертаційна робота на тему «Інструментарій економічного оцінювання ефективності керівних систем бізнес-процесів підприємства» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінами та доповненнями та постанові Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» зі змінами та доповненнями, а її автор – Дума Олег Ігорович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 – Управління та адміністрування).

Офіційний опонент:

в.о. завідувача кафедри економіки та менеджменту

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна,

доктор економічних наук, професор

Вікторія ПРОХОРОВА

